

A RIM VÉDELME

1603

William Herbertnek, Pembroke grófjának

A rimelés általános szokása és gyakorlata, nemes Lordom, mely oly régóta vitán felül áll ebben a királyságban /mint-ha a Természet adománya lenne/, arra a meggyőződésre vezetett, hogy ez egészében el nem vethető; s használata is oly természetessé vált, hogy sohasem kellett kifogásolnunk, vagy arra gondolnunk, hogy nyelvünkbe kerülve azt talán beteggé rontja. De most, mikor a szavak szembeállítják a világ minden dolgát egymással, úgy látom, hogy ugyancsak hosszas vitába kell bonyolódnunk éppen magukért a szavakért, s fel kell tennünk a kérdést, vajon helyesek-e vagy sem. Részben, mert azt mondják, hogy ütemeink rosszul gördülnek, rimelésünk vaskcs, közönséges és barbár - ami, ha

igy van, sok munkát semmiért vesztegettünk - ; másrészt magam miatt is, aki csak kárhozható tudom a szerencsét és hajlanomat, hogy elragadtatva a szokások és megbizonyítatlan példák ösztönétől ily kétes pályára vetett. Legtisztelendőbb és nemes anyádtól, ki elsőként bátorított és tanított, kaptam volt az első ötleteket ama Wilton-beli kompozíciók formai elrendezéséhez - ezt örökké életem legjobb iskolájának tartom, és örökké a legjobb emlékezettel is leszek hűve -; majd tovább buzdítottva kegyelmes Lordon helyeslésétől és jó szívetől, magam és Muzsám támogatójától; megkíséreltem, hogy erőmhez képest szépen összhangba hozzem mind az idők képével, mind pedig saját állapotommal, s mondhatom, semmit sem találtam, amiben jobban elfoglalhattam volna magamat. De most, mikor ez új ütemek felfedezése ledöntéssel fenyegeti a rim minden állásait e királyságban, vagy ki kell állnom védelmére, vagy magamnak is fel kell hagynom vele, sorsára hagyva. És bár a határozatlanság és önbizalomhiány legnyilvánvalóbb hibái természetemnek, és a legkisebb ellenállás - ha érzem, hogy igaz-, az én elszántságomat, mint bárki másét is összetöri, mégis ez esetben is lehetnék eltökéltebb, és mielőtt alulmaradok, meg kívánom vizsgálni azoknak az ítéleteknek erejét, melyek le kell, hogy birjanak, s melyek ki fognak taszítani mesterségemből, amit a természet jogán kész vagyok megvédeni. Kész vagyok pedig leginkább azért, mert ez a becsmérő /kinek mindeztideig éppen rimeit tanusították a világ előtt kitűnőségét, noha most ő maga el-lensége a rimnek/ olyan ember, ki részreahlás nélküli, és

hírnévvel is bír; így támadása olyan kézből jön, mely képes egyszerre többet is ledönteni, mint amit sokan, s hosszú ideig felépíthetnek, különösen, mert a vélemény ingatag talajára alapoznak, s a világ bizonytalanságára, mely maga sem tudja mit akar, és

Discit enim citius meminitque libentius illud

Quod quis deridet, quam probat et veneratur

quod.

És ő, aki így esküdt ellenségünké vált, meg kell, hogy bocsássa, ha mi éppoly féltékenyen őrizzük hírnévünket és tekintélyünket, valamint ahogy ő is sóvárogja új, bár nem eredeti művészetének elismerését, és tudomásul kell vennie, hogy - legalábbis egy bennünket annyira közelről érintő dologban - nem érezhetünk mást, mint elégedetlenséget, mely e szigetország minden rimelőjét, nemkülönben magamat eltölti. Így tehát, ha embersége egyenlő lenne műveltségével, tartózkodna attól, hogy e számban is nagy tömeg irigységét felkeltsse, kiktől nem várhat egyebet, mint hasonló viszonttámadást, és inkább saját kellemességét mutatná képességei bizonyítékként, semmint, hogy minket leszóljon, kik talán boldogan álltunk volna mellé, s még dicsértük is volna kísérleteit; látván, hogy egy tudományból mindig születhet egy új, és hogy ezek az ötletek - melyek már megalapozott tudásunk töredékéből formáltattak - pusztán a kísérletező elmék váiasztások ajánlatai, tehát dicsérendőek, bár hatásuk nem több, mint virtuskodás: és én tudom, hogy Indecens et morosum nimis alienae industriae modum ponere.

Mindazonáltal elnézhetnénk neki mértékeit, ha rimelésünket nem becsmérelte volna olyannyira, pedig ezt a szokás és természet a leghathatósabban védelmezi: a szokás, mely minden törvény előtt létezett, és a természet, mely minden művészet fölött való. Minden nyelvnek van valamilyen mértéke, vagy üteme, mely használatra alkalmas, és mely gyönyörködtet, s melyeket a szokás - hallásunk engedékenysége folytán - meghonosít és természetessé tesz. Minden vers, mint a szavak ácsolata, sajátos ütemek közé szorított, így különbözik a szokásos beszédtől, s legalkalmasabb kifejezése az emberi ötletnek, egyaránt szolgálva a gyönyörködtetést és az emlékezetet. A szavaknak ez ácsolata rhythmusból, vagyis metrumból; ütemből, vagy mértékből áll, mely különböző módokon lehet elrendezett, a szerző kedélye és a kor szokása szerint. És ezek a ritmusok, miként Arisztotelész mondja, honosak mind a nemzetek között, és e naturali et sponte fusa compositione: s már oly természetesen is hangzanak nyelvünkben, amilyenné csak a művészet teheti őket, olyanok, hogy már fülünk maga rendet teremt közöttük, és nyilvánvaló, hogy önkéntesen nem fognak lemondani rangjukról, éppen olyanfajta versben, mely a legteljesebb összhangban van nyelvünk természetével. És rimelésünk /mely mint legfelsőbb tökély adódik az ütem már emlegetett működéséhez, jóval boldogabb harmóniát teremt, mint bármely antik arányosság nyújthat nekünk/ kecsességgel tölti el a verset, és sokkal elragadóbbá teszi, mint skármely pusztá mérték, szaporazza bár-

hogyan is lassu nyelvünket. A rím, származzon bár a ritmusból, vagy akár a románcokból, melyek a bárdok és druidák dalai voltak, kik rimet használtak - éppen ezért nevezték őket Remenseknek, miként néhány itáliai szerző tartja -; nos, akárhogy is legyen, verseik a szavak mértékéhez és harmóniájához hasonlóan némelyik verssor utolsó szótagjában összecseengenek, a fület visszhanggal gyönyörködtetik, s ugyanekkor segítik az emlékezetet is, így hangsúlyozzák a szövegben foglaltakat. Miként a görög és latin vers mértékből és a szótagok meghatározott számából áll, az angolt a vers üteme és hangsulya teszi. És bár ez utóbbi nem fordít különös figyelmet a hosszú és rövid szótagok váltakozására, de a legnagyobb tiszteletben tartja a hangsulyt, s míg a hosszú-rövid váltakozás mértéket alkot, az emelkedő és eső hangsúlyok harmóniát eredményeznek. S mivel a harmónia azonképpen mérték is, az angol nyelvnek így van mértéke, üteme és harmóniája, a zene legjobb arányosságai szerint. S ez, lévén biztosabb és zengőbb, a gyorsaság hatását éppoly sikeresen kelti, akár a görög, vagy a latin. Oly természetes ez a melódia, és oly egyetemes is, hogy általánosnak tűnik a világ minden nemzete között, mint az egész emberiség elokvenciájának öröklött tulajdona. Általános érvénye mellett szól egyetemessége is: amennyiben barbárok használják, érzelmeiket vezeti, hajlitgatja; ha pallérozott nemzetek művelik, azt bizonyítja, hogy a nemzetek lelkében is munkálkodik, és ha mindenütt feltalálhatjuk, nyilvánvaló, hogy az egész természetben van hatalma. Georgievicz De Turcarum Moribus című művében hoz egy példát a török

rimelésből, melynek üteme pontosan megegyezik a mi tizenegy szótagos, nőrimes verssorainkéval; és bizonyos vagyok, hogy ez nem valamely európai példa nyomán keletkezett, hanem kétségtelenül Scythiában született, aztán került a Kaukázuson és a Taurus-hegyeken túlra. A szláv és arab nyelvek Ázsia és Afrika nagy részét megismertették vele, de éppigy a moszkoviták, lengyelek, magyarok, németek, olaszok, franciák és a spanyolok sem használnak más harmóniát, mint ezt. Az irek, britek, skótok, szászok és angolok és e sziget minden lakosai, akár magukkal hozták ide, akár itt lelték, ugyanezt művelik. És olyan ereje van a természetben, vagy éppen a természet által, hogy a latin mértékek minden kiválóságuk ellenére sem bizonyultak elég hathatósak az emehez szokott fülnek kedvére tenni e harmonikus kádencia nélkül: amely a nemzetek legtanultabbjait szerfelett nehéz törődésre készítette, hogy azokat a mértékeket ilyen formára hozzák, s amelyeket sokuk mégis oly könnyedséggel tett, hogy sem nyelve tisztasága, sem gondolati anyaga nem szeplősödött ettől, sőt a legnagyobb tiszteletet érdemelte ki a halás utódóktól, méltón érdemeihez. És nézzük a Schola Salernát, vagy a Carmina Proverbaliát, ki nem találna bennük legalább annyi tanulságot az étkezésre, egészségre, vagy az emberi kapcsolatokra nézve, mint Cato, Theognis és mind a latinok meg görögök mutatnak nekünk az efféle tanításban? S ily kevés szóval egyaránt gyönyörködtetik fülünket és segítik a memóriát, hogy minden erkölcsös olvasó magáévá tegye azokat, a megismerést tanulva és ne a becsmérést.

Különös dolognak tűnik számomra, hogy az embereknek így, ilyen heves rosszállással kell a jó dolgokat félresöpörni megbecsülés helyett; mintha bizony senki tetszését nem nyerhetné az, mi rájuk nem hasonlít, jóllehet oportet arbitratores esse non contradictores eos qui verum indicaturi sunt, mondja Arisztotelész, bár ő maga sem tudta ezt megtartani. A szelid emberszeretetet ezt mondja nekünk:

-Non ego paucis

Offendar maculis quas aut incuria fudit

Aut humana parum cavit natura.

Vagyis minden ember tévedhet, de nekünk a legjobbat kell tekinteni bennük, s nem észrevenni a többit, mintha az nem tartozna ránk.

"A rossz szokásokat le kell vetkezni". Elismerem ezt, de nem tudom, hogyan tekinthető rossz szokásnak az, amit maga a természet hagyott jóvá, minden nemzetbe beoltott, az eltelt idő meggyökeresített, és hatásában kielégíti a gyorsaság minden feltételét, melyért alkalmaztatott; gyönyörködteti a fület, felkavarja a szívet és megfelel az olyan elvárásnak is, melyet kétlem, hogy bármely pusztá mérték valaha is kielégít égővünk alatt, hacsak nem hoz létre több csodát, mint amit egyelőre látunk. És ha valaha is bebizonyosodik, hogy válhatnak valamivé, ez csak századok helybenhagyásával lehetséges, melyek megerősítik ezeket a mértékeket, és működésre alkalmatossá teszik őket, s miként ezelőtt, a világ érezni fogja hol van bennük életerő és energia; amelyről bizonyosak vagyunk, hogy rimelésünkben hol van, melynek

ismert szerkezete támasztékot jelent az elme számára, és azok a tulajdonságok egyesülnek benne, melyek a mozgást biztossá teszik, s mégis, változatosságuk végtelen.

A nagyközönség, akinek irunk /amely bölcsebb minden könyvnél/ sem fogja mármost másnak érezni ezeket a mi ves ütemeket, mint prózának, bármit tegyünk is. Minthogy ez a fajta ismeretség és állandó meghittség, mely fülünk és a szóbanfogó kádenciák között megvan, igen szoros barátság-gá növekedett, elhagyása most már eligha volna lehetséges, mert a vers sosem oly jó és oly teljes, és ugy tűnik, sem elégedettséget nem okoz, sem gyönyört nem szül, csak amikor találkozik és kapcsolódik egy hasonlóan zengő hangsullyai: mely olyan, mint a házastársak közös birtoka, nélküle a vers széteső és fennmaradni képtelen, csak vadul szalad, unalmas, végnélküli álomképként. Szenvedjen csak a világ, aztán majd élvezzi; amit ismer, meg is szereti: látván, hogy a szavak bármiféle ereje mozgást és élvezetet teremt és alakítja az emberek érzelmeit; s akár ha scythák módjára formázzuk és ejtjük ki, ez igazi ütem, mérték és elokvencia, vagyis tökéletes beszéd: melyről azt mondtam, annyiféle formája van, ahány nyelv és nemzet csak van a földön, és az ostoba retorika minden zsarnoki szabálya sem elég ezt kordában tartani, kizárólag a szokás és a meglévő tapasztalat.

Most az idők rendje és divatja olyan, hogy egy ember jól öltözött csak a különösség bélyegével ékesítve lehet, ám hiába tesz meg mindent, teste az új ruhában is a

régi marad, s az új talán még nem is illik úgy neki, mint a régi. És ellenfelünk ezáltal magasabbrendű tetszés és ítélet szintjére tudta emelni napjaink muzsikáját? vagy a szavak ez új törvényei meg tudták jobbitani tökéletlenségünket? Boldog kísérlet lenne; de vajon nem börtönt cserélünk-e, és ha elvetünk béklyókat, hogy ujakat kapjunk, mindezzel vajon mit nyerünk? Még mindig van olyan jó, ha használunk rimet, és némi mondanivalót is, mint egyiket sem; mert kétségtelenül, az ostoba elmék éppúgy irnak majd eképp, mint teszik most e módon - csak utánczás lesz, holott a neheze már elvégezve. Scribimus indocti doctique poemata passim. És a henyé íróknak ez a sokasága nem tudja megbecsteleníteni a jót, mert hasonló időszakokban, a maga idején ugyanaz a sors felel meg valamiképpen minden állapotnak; mint ahogy ugyanígy megszorodtak a skriblerek azidőn, mikor az ütemek leginkább használatosak voltak a rómaiak között, ahogy ezt láthatjuk a következő bírálatból is:

Mutavit mentem populus levis, et cale uno

Scribendi studio; pueri/que/ patresque severi

Fronde comas vinei cenant et carmina dictant.

Igy termékenységük, úgy tűnik, ugyanazt a hiábavalóságot és megvetést szülte, mint a mienk osztályrésze most, bár ez sem volt elég erős, hogy értéktelenné tegye azt, ami méltó az utókorak, sem hogy megrontsa a kiválóságok jó hírét, mely hosszú időre szánatott. S látván, hogy a téma az, ami kielégíti az ítéseket - bármilyen formában is jelenik meg - mindezen tettetett szóarányok, akárhogy helyezték is el ő-

ket, csak szavak maradnak és esetleg még értelmünket is megzavarják; mert míg fülünk gyönyörét keressük, leigáz-
zuk ítélőkéességünket; míg egy külső érzék kedvében járunk,
leplezzük, hogy az értelem gyöngé és zavart; hangokat el
nem hangzottaknak szinlelünk, csakhogy servum pecusnak tűn-
jék, imitálja a görögöket és latinokat, akiknek effajta
könnyedége jelenthetett valamit önmaguknak, kiknek saját
idiómáik természetesen voltak; de nekünk nem adhat többet,
mint puszta hangot. Nem puhán sikló szavaikért, sem üteme-
ikért csodáljuk őket, hanem invencióikért, mely kincs, ha
Walesben, vagy Irföldön lenne található, azok nyelvét u-
gyanolyan magasra kellene értékelnünk; s az antikok való-
jában kerdjüknek köszönhetik, hogy nyelvük oiy híres és egye-
temes lett, miként ők maguk is. Igazat szólva versük sok-
szor nem több, mint zavaros átadója kiváló és szellemes
képzeletüknek, melynek szétszórt darabjait örömet keres-
géljük és rakosgatjuk egybe, hogy megvilágosuljék a kép,
amit közölni akarnak. És még a latinok is, akikről pedig
azt tartják, hogy kevésbé élnek a költői szabadságckkal,
mint a görögök, még ők is gyakran különös kegyetlenséggel
nyomorítják és szórják szét a szavakat - elválasztanak o-
lyanokat, melyeknek természet szerint, miként házasoknak,
együtt kellene maradniuk -, oly módon, hogy egymástól a le-
hető legtávolabbra helyezik őket: és néha, hacsak a nyájas
olvasó saját jó természetéből meg nem támogatja őket üte-
meikkel, lapos prózává hullanak, miként esetenként természe-
tes csengésükben sem mások: és azután, mikor még a saját

törvényeikhez is hűtlennek találjuk őket, licentia poeticáknak kell tartanunk engedetlenségüket, hogy a szabály mellőzhető legyen. Kétségtelenül igen fájdalmas lehetett nekik az a törekvés, hogy változtatható ütemeik sokaságát megmutassák ódáikban, és ez arra kényszerítette őket, hogy megzavarják szavaik nyugodt sodrát, mely egy természetes sorrend által egyébként igyekszik megmaradni rendes folyásában.

De az a csapás, melyet a serény kíváncsiság kelt, még mindig legnagyobb örömeinkre hárul /melynek különlegesnek és változatosnak kell lennie/, minthacsak a Művészet a Természet gyöttrésére lenne rendelve, s mi nem járhatnánk másban, mint bilincsekben. Minden tudománynak, minden foglalkozásnak olyan szükségtelenül bonyolult köntösben kell megjelenie, mintha csak arra lennének rendelve, hogy ne formálják, de éppen összezavarják az értelmet: mindez arra készitet, hogy ne bízzam az emberekben, és félek, hogy elvárásaink túlmennek képességeinken, kíváncsiságunk pedig több, mint amit fel tudunk fogni; a feladat nagyobbak látszik, mint magunk vagyunk, vagyis súlyosabb terhek nyomják elménket, mint amelyek elviselhetőek, csak azért, hogy ne látsszunk olyanek, mint más emberek.

És valóban, már azt kívántam, bárcsak ne lenne az a sokfélesége a rimeknek, mely némely szonettekben használatos, habár olyikban éppen pompásnak tartható, s igazán messze van attól, hogy korlátozná az invenciót, sőt, meglepő mértékben gazdagítja a költői ötletet, nyugodtan mérhető tehát a világ legjobb leleményeihez: vagyis minden kiváló elme, akit a Ter-

mészet e misztériumra kiválasztott, bizonyos lehet, hogy a rim nem akadály a ötleteinek, hanem inkább szárnyakat ad neki és viszi, nemhogy eltérítvén röptiből, de éppen még gyorsabb szárnyalásra készíti, melyre nélkül képtelen volna. Minden érdem csak a munka kemény arán adatik nekünk, következőképpen, ahol a legtöbbet fektetjük be, ott nyerjük a legnagyobb sikert: és a rim, mely sokkal munkaigényesebb, mint a szabad ütemek /akármilyen ellenvetés legyen/ kétségtelen, hogy több szellemet és szorgalmat követelve nagyobb és értékesebb eredményeket szül nyelvünkben. Így hát munkánkkal, ha megszabadulunk a rabszolgasága alól és így szabadnak mutatkozunk, e kötések dacára nem leszünk többé a rim rabszolgái, hanem éppen ellenkezőleg: a legkitünőbb eszközként szolgálhat nekünk. A szonettekben megfigyelhető sajátos korlátok nem a képzelet zsarnoki kötelmeit jelentik, hanem inkább gűrűben csökkentik azt egy olyan formára, mely sem nem túl hosszú a legrövidebb mondandóhoz, sem nem túl rövid a leghosszabbhoz, s csak éppen akkor szenvedélyünk kifejezésére szolgál. Mert képzeletünk anyaga alaktalan és formatlan káosz, ha csak a lélek isteni hatalma folytán rendezett és formált egészé nem munkáltatik; hát nem kedvesebb-e a Természetnek, mely bizonyosságot áhit, és nem illik-e össze azokkal melyek végtelenek, ha felveszi ezeket a kötéseknek inkább, semmint hogy ne tudja, hol álljon meg, vagy meddig menjen, különösen látva, hogy szenvedélyeink mily gyakran mértéknélküliek? Olykor a latinok legjobbjait is rajtakapjuk, hogy befejezetlenek, vagy más konkluzióval végeznek, mint azt az

elejéről váránk. Minsimellett nem a legnagyobb gyönyörűség-e kicsiny helyen sok kitűnően elrendezett dolgot látni, vagy éppen keveset, de gálánsan elrendezve, hogy kitöltsenek egy nagyobb méretű teret; s mindezt oly módon, hogy az első nem tűnne olyan elragadónak egy tágasabb helyen, sem pedig a második egy szűkebben? - mit gyakran így találunk a természet ereje szerint, a munkálkodóban. És a stanzáknak ez a határolt aránya és ácsolata, mely hat, hét vagy nyolc sort alkot egyaránt örömet okoz az anyag elrendezését és a csattanó leghatásosabb helyre való, megfelelő plántálását illetően; a gyönyörűség meghatározott lezárása egy jól felépített körmondat egészével olyan, amit sem a görögök, sem a latinok el nem értek. Mert az ő határtalan áradásuk gyakran úgy megzavarja az olvasót, hogy végképp megkeveredve vagy elégitetlen marad, vagy bizonytalanul visszatekintve keresgélnie kell az elvesztett értelmet, hogy ismét utat találjon a tárgyhoz.

Ugy gondolom, hogy nem kellene mindjárt meghódolnunk az antikvitas tekintélye előtt, hiszen felfogásunk nem Görögország és Itália terében épült. Mi éppugy a természet gyermekei vagyunk, mint ők; nem hiányzik az ítélőképesség belőlünk, mivel a tisztánlátás ugyanazon napja süt ránk; osztályrészünk ugyanazon erények és ugyanazon bűnök: et Catilinam quocunque in populo videss, quocunque sub axe. Az idő és a dolgok forgandósága alakítja a képességeket a kor ítélete szerint: és res temporibus non tempora rebus servire oportet. Vagyis soha sem szabad lázadnunk a szokás ellen: quem penes arbitrium est et vis norma et norma loquendi. Nem a trocheusok, sem pedig

a jambusoknak vizsgálata az, mely irásainkat bármennyivel bölcsőbbé teszi. Minden költészetük és filozófiájuk semmivé lesz, ha csak nem hozzuk magunkkal az ötlet világosan látó fényét, mikor meritünk azokból. Nem könyvek, hanem csakis a világ hatalmas könyve és a menny mindenhová szétáradó kegyelme az, ami képes az emberekben az ítélkedés igaz képességét felkelteni. Nem más, mint sértő tudatlanság az, mely ezt vagy azt a nemzetet tudatlannak tartja, ezt vagy azt a kort bárdolatlanak, hiszen tudjuk milyen sokarcu teremtmény az ember, bárhol is éljen a világon mindig van valamilyen jóra való hajlama, kialakítja a társadalom rendjét, elfogadja azt, amit leginkább megszokott; s valamilyen módon kiválóan bizonyul, persze egybehangzóan természetével és a korrallal. A görögök minden más nemzetet barbárnak tartottak magukon kívül, mégis, Pyrrhusz, amikor látta a rómaiak jól szervezett menetoszlopait, arra kényszerült, hogy belássa önámító tévedését, s elmondhatta: ez igazán nem vall barbárságra. A gótok, vandálok és lombardok, kik árvízként söpörték el, miként mondják, az európai kultúra minden dicsőségét; mégis ránhagyták törvényeiket és szokásaikat, forrásul a legtöbb keresztény ország alkotmányához, s ha hozzávesszük kormányzási gyakorlatuk más módjait is, felmenthetjük őket a barbárság és tudatlanság vádjára alól. És bár a legyőzött még sohasem mondott jót a győzőről, még a kárhoztatás romboló felszine alatt is láthatóvá válnak az igazságnak azok a jelei, melyek megmutatják érdemeiket, és bizonyítják, hogy nem voltak ítélőképességnek hijjával, bár maguk nem tudtak la-

tinul és görögül.

Nem cáfolna-e meg a tapasztalás bennünket, ha azt állitanánk, hogy Kína bárdolatlan, barbár és civilizálatlan, csak mert nem hallott még soha anapesztuszról, trocheuszról és tribrakhuszról? És vajon nem a legnagyobb tudatlanság lenne-e azt állítani az európai kultúra öröklődéséről és a dolgok általános folyásáról egyaránt, hogy "minden fájdalmasan eltorzult abban a korban, mely a Római Birodalom hanyatlásától a latin nyelv fényének Reuchlin, Erasmus és Morus általi felélesztéséig tartott?" - mikor háromszáz évvel előttünk, körülbelül Tamerlán Európába érkezésének idején Francesco Petrarca /aki aztán kétségtelenül szintén megtalálta, hogy kit utánozzon/ a tudás legjavát mutatta mind a latin vers és próza legmagasabb szintjén, mind pedig Itália népnyelvén, miértis utódai nem tudták mind a mai napig meghaladni semmiben; nagy erkölcsfilozófiai munkái felfedik végtelen olvasottságát és alkotásának nagyszerű erejét; tizenkét Eclogája, Africa-ja /mely kilenc könyvet tartalmaz a pun háborúkról/ és latin Epistoláinak három könyve megmutatja az elme minden átalakulását és azt a felfedezést, hogy a szellem a költészet és ítélkezni képes tudás örökségét kifejezni született: mindazonáltal ezek nem tették őt és nemzetét olyan dicsővé és híressé, mint olaszul írt versei; s ezeket az olaszok magasabbra értékelik, mintha bármely elme bármely formában is alkotta volna ugyanezt; így kétségtelen, hogy nem is fogják felcserélni a görögök és latinok által mutatott legjobb mértékekkel sem, bárhogy is

képzeli ezt ellenfelünk. Ugyancsak nem sikerülhet ez a nagyon hasonló versbeni ujitás sem, melyet köztünk C. Tolmei kezdeményezett, de a kísérlet elhalt, és oly gyorsan eltemették, amilyen gyorsan megszületett; kinevették, mint valamely szörnyű és természetellenes kinövést köztük. Semmi sem készíthette volna Tassót, Itália csodáját a Jeruzsálemről szóló ragyogó költemény megírására /mely biztos összehasonlítható a legjobb antikokkal/, hogy másban, mint a megszokott versben hozza létre. Petrarcával egy időben élt Boccaccio, és körülbelül abban az időben Johannes Ravensis; és tanquam ex equo Troiano látszik kiszállni az itáliai híres szerzők sora: Leonardus Arentinus, Laurentius Valla, Poggius, Biondus és még mások. Azután Emmanuel Chrysolaras, egy konstantinápolyi ur - tanultságáról és erényeiről nevezetes, ki Kelet Császáranak, Johannes Paleologusnak követségében lévén a keresztény fejedelmek segítségéért esedezett, hogy elpusztítanák Görögországot, de közben megtudva, hogy Tamerlán már börtönbe vetette Bajezidot és országát megszabadította a veszélytől, Velencében maradt és görög nyelvet tanított, mely ezen a területen már hétszáz éve megszűnt. Őt követte Bessarion, Georgius Trapezuntius, Theodorus Gaza és mások, a törököktől leigázott Görögországból a kereszténységbe átmentvén a filozófiát. Ekkor jött létre a tudásnak az a nagyszerű felhalmozódása ezeken a területeken, amely mintha per postlimum lenne; itt találkozott az ujonnan felfedezett nyomtatással, aztán szétsugárzott a legegyetemesebb módon amit

a világ eddig csak tapasztalt; amikor Pomponius Laetus, Aeneas Sylvius, Angelus Politianus, Hermolaus Barbarus, Johannes Picus de Mirandola /a világ csodája és főnixmáda-
ra/ ékesítette Itáliát, és felébresztettek más nemzeteket is a dicsőségnek sóvárgására; s mindez sokkal előbb volt, semmint megjelent Reuchlin, Erasmus és Morus - kik, hitemre, kiváló férfiak, köztük az utóbbi e vidék nagy ékesége, aki rimelő is.

És még jóval mindezek előtt, de ezekhez hasonlóan nemzetünk, szellemében és értékségében nemhogy mögötte, de éppen fej-fej mellett haladó vetélytársa volt a művelt világ legjobbjainak; a venerábilis Béda elméssége; mely több, mint ezer évvel ezelőtt virágzott, és Aldelmus Durothelmus, aki 739-ben élt, és akiről ez a méltatás maradt fenn: "Omnium Poetarum sui temporis facile primus, tantae eloquentiae, maiestatis et eruditionis homo suit, ut nunquam satis admirari possim unde illi in tam barbara ac rudi aetate facundia accreverit, usque adeo omnibus numeris tersa, elegans, et rotunda, versus edidit cum antiquitate de palma contententes". Az elmés Josephus Devonius, aki a trójai háborúról írt olyan kitűnő stílusban és annyira hasonlóan az antikokhoz, hogy mikor a kontinensen kinyomtatták, művét az ókori szerzőnek, Cornelius Neposnak tulajdonították. Említhetném még Waltherus Mape-t, Gulielmus Nigellust, Gervasius Tilburiensist, Bractont, Bacont, Occamot, és a kiválóságoknak végtelen sorát, kiknek legtöbbször mintegy négyszáz év előtt élt, és a tudományok ismeretének

rok, Catok és Pompeiusok máshol is születtek, mint Rómában; a világ más részein is éltek valamikor a természetnek - bár nem az államnak - ugyanazon fokán. És csak tudatlanságunk miatt gondoljuk el hibás és hamis elképzelés szerint ezeket az embereket, igazi értékeiket. Szenvédélyünk és hitünk igen hajlamos arra, hogy félrevezessen bennünket, ha csak nem a humanitás igazságos iránytűje szerint és aszerint, hogy emberek voltak, tesszük őket mérlegre; alakjuk szertefoszlik, ahelyett, hogy mintaként állna előttünk. Nem a szavak összefüggése, hanem a tettek hatása az, mely dicsővé teszi a kort: vagyis úgy találjuk, hogy mercurium in pectore és nem in lingua; s minden kor, bár nem volt ciceroniánus, ismerte az ember művészetét, mely egyedül Ars Artium; a menny nagy ajándéka, a legfőbb kegyelem és dicsőség a földön; ismerte a kormányzás és államigazgatás tudományát; csak ékesszólás tudja méltón megmutatni ítélőképességüket. Az a kor tűnik a legjobbnak, mely Lycurgus tanácsát követi: literas ad usum saltem discabant, reliqua omnis disciplina erat ut pulchre pararent ut labores preferent etc. Vajon nem a műveletlen Róma rakta le azokat az alapokat, melyre egy csodálatra méltó állam épült, és amit a művelt Róma teljességgel lerombolt; láttuk, mint műveltsége csúcán zürzavarba rohant, megindult a felbomlás nyilvánvaló folyamata, és bár nem sietette saját megsemmisülését, mégis, fennállása során egyre jobban eltávolodott a köztársaság dicsőségétől és olyan államformává alakult, melytől sajátmaga irtózott és rette-

gett a legjobban: végül első császárai idején vajmi kevés nyoma maradt a politikának, annál inkább annak a rettenetes és durva zürzavarnak, mely képzeletünket felülmulja; ennek ellenére még mindig fennállt, nemcsak a monarchiát őrizte meg saját határai közé zárkózva, hanem ezen kívül uralma alá hajtott számos távoli népet, melyekre oly rossz hatással volt, melyeket oly zavarosan kormányzott, olyan igazságtalanul igazott le, hogy fennmaradása semmi másnak nem tulajdonítható, csak a köztársaság első formájának, mely igen erősen összefonódott és végtelenül sok változtatásban kapcsolódott az ország életével, s fennsége is innen ered. Csak egy tudás van, melyet omnes gentes habent scriptum in cordibus suis, ugyanaz a szellem, ami mindent működtet. A világon csak egy teste van az igazságnak, egy teste a bölcsességnek, melyet minden nép saját izlésük szerint ruháznak fel.

Az eszeség lényege nem az ékesszólás és a vidám szavak; ezek mindössze kísérői a kellemes időtöltésnek; az ékesszólás csak disziti a lélek épületét és imitatur publicos mores. Az éhes embernek ugyanugy izlik az étel, legyen bár ón, vagy ezüsttányérban. A megfontoltság a legjobb mérték, a legjobb láb az, amit megszoktunk, akárhogy is fut. Erasmus, Reuchlin és Morus felújított szavai nem jelentenek több bölcsességet, mint amit már előttük is ismertünk; nincs mélyebb teológus Szent Tamásnál, nagyobb jogász Bartolusnál, hatásosabb mestere a logikának, mint Scotus, az ékesszólás ilyen özönének nem következmé-

nye, vagy hatása bámulatos, hanem az, hogy összehasonlí-
tó a szeplőtlen antikvitással.

Ne menjünk messzebb, csak nézzük Anglia állama-
nak csodálatos építményeit; vajon eltorzult idők voltak-e,
melyek ebben a formában létrehozták; ahol a fennségnek
legkisebb támasza nem más volt, mint a megdönthetetlen
ítélet, amit a fejedelem és a nép igazságos megegyezése
támogatott; nem volt más igazságszolgáltatás, csak mint
ami a természet törvényei és tisztasága szerint való,
valamint az eddig létezett köztársaságok legjobb törvé-
nyei; olyan erős és rendíthetetlen, hogy ellent tudott
állni a hit- és hatalomviszályok viharainak, melyek oly
erősen csaptak le rája, és egyáltalán az idők viharos vál-
tozásainak; lévén mindig, minden korban olyan közszellem,
mely alkalmas volt arra, hogy saját nagyságát fenntartsa,
és hogy egyenlő feltételek alapján mérkőzzék a körülötte
levő királyságokkal, amelyekkel szembe kényszerült szál-
lani.

De az ujitásnak vipereként be kell férköznie a vi-
lág tudatába, átjutva annak veleszületett vaskalapossá-
gán, mely mindig kész a karhozatásra, lévén legszebb
öröm a káröröm, és mégis sosem olyan bölcs, amilyennek
látszik, és a világ sem nyert vele annyit, mint gondol-
hatnók, mivel az emberek becsapva érzik magukat, úgy gon-
dolják, sohasem kaptak annyit, mint amennyire számítottak,
és azt hiszem, nem adnak nekik több hitelt. Ne változtas-
sunk oly gyakorta, mivel az embereket nem tudjuk megvál-

toztatni; tökéletlenségünket mindig magunkkal kell hurcolnunk, és ezért a bölcsebb népek megtanították az embereket, hogy mindig éljenek moribus legibusque praesentibus etiamsi deteriores sint. A spártaiak, mikor egy zenesz azt hitte magáról, hogy elismerést arat ujitásával, és társai elé állt még egy hurral kiegészítve hegedűjét, hangszerét összetörték, őt magát pedig kiűzték a városból, mert a közösségre nézve veszélyesnek tartották - még ha csak a legkisebb dologban is - az ujitót. Nem több ez, mint fantasztikus példája a meggondolatlanságnak, mikor elhagyjuk a jól kitaposott utat, bár az tűrhető lenne: ubi nunc est respublica, ibi simus potius quam dum illam veterem sequimur simus in nulla.

De fogunk-e így a tökély felé haladni? Igen: és az a legjobb, ha ezen az uton haladunk tovább, ahol megvan az az előnyünk, hogy az előrejutáshoz nem kell más, mint továbbmenni. Mivel sohasem haladunk, ha folyton előlről kezdjük; soha nem érünk kikötőbe, ha mindenféle széllel hajózunk - non conualescit planta quae saepius transfertur -, ezért hát maradjunk az eredeti uton, és ne térjünk le róla. A tökély nem az ember osztályrésze, és ha az volna is, miért ne érhetnánk el azt éppugy, ezen az uton, mint bármely másikon, és miért ne gyanusíthatnánk azokat a nagy vállalkozókat nem kevesebbel, minthogy szövetkeztek az irigységgel, hogy elárulják eredményeinket, és becsületes erőfeszítéseinket akadályozva más irányba tereltek azzal a céllal, hogy meghiusítsák az egész dicső

tevékenységünket amikor mi a legnemesebbet tettük fel rá, és oly közel kerültünk reményeinkhez? Hálát adok az Istennek, hogy nem tartozom a nagy tudósok közé, ha hatalmas tudásuk csak arra: jó, jogy meglássák a bizonytalanságomat és zürzavart; magamat tekintve inkább tudatlanságot nézem, mely más emberekkel ellentétben kicsinyke önbizalmat adott nekem, és éppen annyi kétséget, mint reményt; kalandokra nem merek egyedül vállalkozni, csak menni a sima úton, melyet a szokás és az idő taposott ki, így kielégít az, amit a gyakorlatban látok.

Bizonyos vagyok benne, hogy ezeknek a nagy szellemeknek sokkal inkább a jelen felékesítésén, semmint megcsufolásán kellene törni magukat; úgy kellene adniok valamit, hogy ne vegyék el, ami van. De ez a tudomány örök szerencsétlensége: saját kezétől sebesül meg. Stimulos, dat emula virtus, és ahol nincs lehetősége mit összemérnie, a rosszakarat eszközt talál arra, hogy megszegyenitse, vagy lerombolja néhány új hatás természetellenes összetalálkozása által: és ami a legnagyobb nyomoruság, hogy ezt mindig a legnagyobb hírnév ereje indítja el, mintha csak a legnagyobb szellemek azért küldettek volna, hogy veszélybe sodorják a világot, és amint a 'durva tömeg is csak azért van, hogy megbecstelenítse azt, és így azt kell várunk; ab optimio periculum, a pessimis dedecus publicum. A vetélkedés, mint legerősebb lüktetés munkál a nagy elmékben, s ez gyakran a legrosszabb hatású szél; mivel miközben a lélek megkeseredik a tárgytól, melyen

dolgozott, egy ujba kezd, és sajátmagát is áltatva, az egész világgal szembeszegül, inkább, minthogy vágyai béklyójában maradjon - megharagszik mindenére, amije van-, hogy hizelegjen annak és szépítse azt, amit szeretne.

Igy tehát hamis megvalósulása csupán vágyakozásainknak az, ha Xerxes példája nyomán megkorbácsoljuk a tengert, s szembeszegülünk Athos hegyével: és a mások gyengeségével indokolt hiba nem más, mint saját erőnkéről alkotott önhitt véleményünk, amiről azt képzeljük, legyőzhetetlen. Vajhá ellenfelünk a tökéletességnek ezen az útján elért eredményeivel tanított volna bennünket, és saját eredményeit formálta volna olyan kiváló eredménnyé, melyet követni kellene, és ami ennek a kornak a mesterműve: mi mindnyájan őt csodálnánk! De lezüllesztzi az írás jelenlegi formáit, és nem ír mást, csak néhány gyenge és kiméletlen epigrammát - s még el is hitetné, hogy ama versek nyelvünk dicsőségén munkálnak -, mindez okot ad arra, hogy kétségbe vonjuk teljesítményét és megvizsgáljuk: vajon ez új művészet constat subi, vagy aliquid sit dictum quod non sit dictum prius.

Először is, nekünk itt a latin és görög formákat kellene utánoznunk, mégis éppen megszegésüket látjuk még saját mértékükben és mennyiségükben is, arra tanít bennünket, hogy hosszabbítsuk meg, amit ők röviden mondanak el, és kurtítsuk, amit ők bőven kifejtettek; arra akar rábírní minket, hogy az ütemeket olyan formában és olyan tárggyal kapcsolatban használjuk, amelyeket még sohasem

láttunk; azt mondja nekünk, hogy ez a tökéletes verse-
lés, mely végső soron mégis tökéletlennek bizonyul - mint-
ha ellenfelünk, szembeszállva velünk, hűtlen lenne önmagá-
hoz, és csupán arra törekedne, hogy félretaszítson bennün-
ket a hirnév utjáról, belebonyolódik saját elgondolásai-
ba, bizonytalan területre lép, tökéletien szabályokkal,
gyenge bizonyítékokkal és méltánytalan törvényekkel. Hol-
ott a világ - ebben biztos vagyok -, nem oly ésszerűtlen,
mint ahogy a törvényhozók alaptalan tekintélye előlegezi:
ugyan ki állította őt Rhadamathusnak, hogy így meggyötör-
je a szótagokat, örök végzetükre kárhoztatva őket, hogy
Thetáját, vagyis nemtetszése jelét nyomja rájuk, hogy el-
viseltesse a könyörtelen szórendet, amit majd kigondol?
Mintha rendszertelenek lennének szavaink, s mintha nem
állanának rendbe-szabályozottan a sok rosszindulatu ren-
delkezés nélkül, mely csak természetellenességet hozna
létre, s melyek szerint in pessima republica plurimae le-
ges, vagyis olyan messze kerülnének a természet nyugodt
szabadságától, hogy azt erőszakkal kellene visszahódíta-
ni. És miféle helyzetbe kerülnének a szegény szavak, ha
a következő évben egy másik zsarnok eltörölné ezeket a
törvényeket, és helyettük éppen ellenkezőeket hozna sa-
ját izlésének megfelelően, és azt mondaná, hogy csak ezek
az egyedüli helyesek, a többi pedig méltánytalan. Micsoda
zürzavar lenne itt akkor, melyiknek kellene engedelmes-
kednünk? Nem sokkal jobb-e a régi szokásokhoz ragaszkod-
ni a zavaros és bizonytalan törvények helyett, melyek

jogosságát a pillanatnyi szenvedély dönti el, míg am azok, ameddig az emberi tulajdonságok fennállnak, változatlanok maradnak. Milyen csekélységek kavargják fel végtelen kíváncsiságunkat? miféle festékek azok, amik a különféle dolgokat mássá teszik, mint amelyek valójukban? mintha a vita csak szórakozás volna azoknak az embereknek, akik saját izlésük törvényeit követve ugyanazon dolgokat más-képp akarják látni, vagy éppen másnak feltüntetni, holott az a természetben egy és ugyanaz. Mi a csudának vagyunk itt, milyen különös tan szól a nyelvünkön alkotott jambikus versről, amelyről - mikor mindezt megtettük verslábak nélkül -, kiderül, hogy nem más, mint a régi verstípus, mely tíz szótagból, vagyis öt lábból áll, és amit ösztönösen mindig is használtunk: és ez az új díszlet nem más, mint ennek a verstípusnak a fele két részre osztva, ahol cezura, vagy légzésszünet van a közepén, így tehát nyugodtan össze lehet két sort kapcsolni, csak érzékeltessük a tagoltságot. Sőt, a helyes angol olvasatnak és kiejtésnek ez sokkal jobban megfelel, anélkül, hogy a hangsulyon erőszakot tenne, mint ahogy azt ellenfelünk a legilletlenebb módon megtette, mivel ha felolvassuk írását az angol hangsúlyozás szerint, meg kell állnunk, és az utolsó szótagot kell hangsúlyoznunk, ami nagyon természetellenes: desolate 'sivár', funeral 'temetés', Elizabeth, prodigal 'bőkezű' stb. kivéve az egytagu szavakat. Ezután következik az angol trochaikus vers, amit egyszerűnek mondanak, és az is, lévén rímtelen, nincs más, ami kellemes ben-

ne, mint az, hogy hangzása emlékeztet ősi versmértékünkre, mivel /miként a franciák után mi is így nevezzük/, nőrimre végződik, annak ellenére, hogy az elején egy szótaggal rövidebb, mert a végére kiegészül. Negyedsorban ezt követi az elégia, ami nem más, mint a régről megszokott ötlábos ütemünk: ha van valami különbség, az az olvasatban rejlik, gyakran meg kell állnunk ott, ahol nem szoktunk, és ezért néha megbicsaklik a hangsúly, vagy a mondat helyes intonációja. Ami a többi négy versformát illeti - amelyekben az ódát írják -, ezek vagy ugyanazon mértékek, vagy pedig nagyon hasonlóak azokhoz, melyek köztünk használatosak.

Tehát látható, hogy ezt a nyolc ujonnan felajánlott versformát ezelőtt is ismertük, csak most idegen neveket adtak nekik. Ha kedves és természetes rim-öltözetükben jelentek volna meg, soha nem tételeztük volna fel, hogy mások, vagy nem kerestük volna, hogy torzítsuk idegenné őket, ami - most már látjuk - azt okozta, hogy eredeti formájukból kivetköztetve, s mint idegenek hozattak ismét be, hogy az emberek, mint messziről jött idegeneket csodálják őket. De figyeljük meg a természet erejét: semmilyen elméleti nesterkedés sem tudja elrejteni természetes és eredeti állapotukat, mely a legnagyobb mértékű mimelésen is keresztül tör, és megmutatja, mire képes önmaga. És ami a szótagoknak ama állítólagos mennyiségeit illeti, amelyeket mindig is függetlennek és közömbösnek tartottak nyelvünkben, ki kényszeríthet bennünket, hogy tudomást vegyünk róluk, lévén in nullus verba iurati, és nem tisztelünk semmiféle

külföldi találmányt, különösen akkor nem, ha ez nem természetesi szükséglet, vagy ha ez magában foglalja vagy a tartalmat, vagy a formát, akár így, akár úgy. De minden versfaragó, aki jól megfigyelte munkáját, úgy is megtalálja nyelvünkben minden szükségtelen szabály nélkül, hogy mely ütem illik legjobban a nyelvi kifejezés természetéhez, és hogy oda tegye a hangsúlyt, ahová az kívánkozik. Például a sülyedő dallam nem illik a helyes hangzáshoz ebben a sorban:

None thinks reward rend'red worthy his worth
,Senki sem gondolja, hogy a jutalom méltó értékeit

viszonozni,

hacsak nem hangsúlyozzuk a rend'red 'viszonozni' és a worthy 'méltóképpen' szavakat természetükkel ellentétes módon, ami azt mutatja, hogy két nő-ütem, vagy ha tesszük trocheusz, nem jön ki a harmadik és negyedik lábban. Ugyanez történik ebben az esetben is:

Though death doth consume, yet virtue preserves
,Bár arat a halál, az erény megmarad,

- így ez nem vers /bár kijön a szótagszám/ anélkül, hogy át ne alakítanánk, valahogy így:

Though death doth ruin, virtue preserves.

Ki ne tudná, hogy helytelen, ha nő-ütemre him-rimmel válaszolunk, vagy /ha így nevezzük/ trocheusszal spondeuszra, mint például: weakness (gyengeség) - confess (bevall), nature (természet) - endure (elvisel) stb. mert így elrontjuk a hangsúlyt, a versmérték legfőbb urát és irányítóját.

Egy négylábos verset sem kezdhetünk trocheusszal, anélkül, hogy ebbe a hibába ne esnénk:

Yearly out of his wat'ry Cell

'Évekig nedves celláján kívül'

mivel akkor így hangzik: year'ly, ami természetellenes. És még számos hasonló megfigyelést tehetünk esetenként, melyek elkerülésére a Természet és az igazságtevő fül tanít meg.

De kiért fáradozik most ellenfelünk annyit? a tanulatlanokért, vagy hogy saját ügyességét fitogtassa? Ha a tanultakért - célt nem ért, hiszen minden grammatikus olvasta ebben az országban a prozódíát; ha a tudatlanokért - hiábavaló volt, mivel /ha verselőkkel válnak/ olyanok leszünk, akiknek csak ványadt mértéke van a kövér rim helyett; ha Tullius olyan szónokot akarna, aki minden tartományban, ami Istenre, vagy emberre vonatkozik, jártos, ugyan mit kellene tudniok azoknak, akik a szónokok fölött állnak? Így hát saját jártasságát és megfigyeléseit akarta bemutatni, de anélkül is megtehetette volna, hogy megrontsa az itt élők hírnevét, és rosszat tegyen Angliának, azáltal, hogy ennek diszitő eszközeit becsmérelte, és hangsúlyának tiszta és telített áradását a kevésbé váratlan sekélyes irányába terelte, mely távolesik annak ismert gyönyörűségétől. Azt gondoltam, sohasem származhat egy tudós tollából /aki egyetlen foglalkozást sem lát mentesnek a gunyolódók tisztátalan szájától/ az a gondolat, hogy a mások idétlen nyelvéről származó szemrehányá-

sokat a természet ránk vonatkozó rendje, mivel nem tudja hogyan használja nyelvét. Talán azt gondolta, hogy jó-maga már annyira felül áll a gunyon, hogy az ő mértékei nem lehetnek nevetségesek, könnyelműek és ostobák, s hogy védve lesz a szégyentől? Mintha a könnyed rimek és könnyed mértékek nem egyazon sullyal birnának-e a bölcs ember szigorú ítéletében. És nem a rím az, hanem a mi ostoba érveink, melyek alapvetően lerontják a rimes írások hitelét és megbecsülését; amikor is ennek a kornak azt a kevés értékét - amely összekerül és egybe nyontatott sok rosszal - nem különítették el, hanem együtt nézték azokat egynek gondolva mindet. Ha egy idő múlva az utókor a mai idők legjobbjai után kezd majd kutatni, előreláthatóan a rímről szóló, most kárhoztatott feljegyzésekben leli majd azt meg, és az ország legkomolyabb papjának és legszigorubb ügyvédjének sem lesz ellene kifogása. Ám ezeknek a dolgoknak az antikvitás patinájával kell birniok, hogy tisztaletet parancsolóak és hitelesek legyenek. Az írók összevetésénél, az emberek szemében mindig is a kor, semmint a saját érdem nyom többet a latban, és legunt priscos cum reverentia quando coetaneos non possunt sine in vidiā. Egyetlen rímbe író se bátorítalanítsunk el igyekezetében semmilyen módon, a dolgokat felfujván, hanem inkább buzdítsuk, hogy energiájának legjavát nyujtsa, és a természet minden erejével és buzgalmával rontson a megvetésre, hogy valódi tehetségét megmutatva saját területén juttassa az arcátlanságot tönk-

re. Mert az bizonyos, hogy az ujtás sohasem felfogató, csak akkor, ha a gondatlan tétlenség adta előnnyel él. És készteszen ez arra, hogy a verslábunknak legjobban megfelelőt, az anyagunkhoz legjobban illőt, a módszerünkhöz legalkalmasabbat keressük. Hagyjuk az ellenfelet - aki azt hitte, sért bennünket - hadd hozzon több hasznot nekünk így, mintha a mi oldalunkon állna. Mivel /az ég félelme után/ a legjobb uralom és a legerősebb kéz az emberek kordában tartására az, amire az ellenség nehezedik: legyen ez kárpótlás a megtámadtatásért, és eszköz arra, hogy visszaszerezzük a jó véleményt, melyet hiúságunk és ostobaságunk miatt elvesztettünk; s amire semmi, csak a lényeg és anyag tud hatni. Mivel scribendi recte sapere est et principium et fons.

Ha zenét hallunk, hallásunkra támaszkodjunk, az érzék külső termére, de ha ítéletet alkotunk, vissza kell vonulnunk magán szobánkba, és a lélek legbensőbb termébe. És az bár fülnek szóló zeneként verba sequi fidibus modulanda latinis, de a hatalom munkája a lélek számára numerosque modusque ediscera vitae. Ebben az országban a legítélőképesebb és legérzékenyebb szellemek nem elég érzékenyek, vagy tulságosan is a fülükre, azaz a külső világra hagyatkoznak, és a hangok alapján alkotnak véleményt; úgy találják, hogy a mérték, ütem és rim, csak olyan, mint valamely talapzat, melyre a mű emeltetik, mely azt bemutatja, és melyet bármilyen kis képzelőerővel könnyen fel lehet ismerni: miként láthatjuk, hogy néhány kü-

lönlegesség divatot kezd, melyet még a komolyság is magá-
évá tesz, ugyanis más emberek is fogják hordani, és recti
spud nos locum tenet error ubi publicus factus est. A ha-
talom és az erő, mely bárhol meghonosítja önmagát, ennek
irányában építkezett, és oly hatalmas tekintélyt épített
ki, hogy mi most mint a leleményeinknek legjobban megfe-
lelő keretet üdvözöljük, és értelmünk velejét használjuk
fel bebutorozására. És ez az, amiért most kiállok, hogy
megjobbítsuk azt az állást, amelyre most támaszkodunk, és
megvédjük a nagy, szent műveket, amelyek ebben emeltettek,
s amelyek magukban hordozzák a halál tiszteletét, az élet
hírnevét, a béke dicsőségét és beszédünk hatalmát; és ahol
oly sok tiszteletreméltó elme áldozott emléket állítva leg-
drágább szenvedélyeinek, megmutatva, miféle isteni sugal-
lat mozgatta őt, és miféle csillagok alatt élt.

De mindezek, amiket elmondtam, a rim védelmében,
nem azt jelentik, hogy annyira elteltem volna saját el-
képzeléseimmel, s túl makacs lennék elfogadni a reformo-
kat ütemeink jobb használatára. Sőt, sok dolog van, amiről
szeretném, ha bizonyosabb és rendezettebb lenne; nem is mer-
nék e tárgynak tanára lenni, mivel sok olyan dolog van, amit
másoktól kell megtanulnom. Be kell vallanom, hogy a párrí-
mek folytonos kádenciái - amelyeket hosszú versekben hasz-
nálunk -, fülemnek fárasztóak és kellemetlenek, úgy vélem,
azon oknál fogva, hogy egyformán hangzanak, és e bizonyos-
ság inkább csömört, semmint gyönyört okoz. De ennek elle-
nére /tul saját kényességemen/ nem szabad kárhoztatnom azt

a fajta költést, mely mások számára élvezetesebbnek tűnhet, és sok értékes alkotással találkozunk, ami ezt a fajtát dicséri. Ezenkívül, úgy gondolom, alkalmakként elszórakoztathatjuk a fület a gondolat kifuttatásával, túlhaladva a rimen, mintha nem lenne korlát, ami megállítson minket abban a verssorban, amelyet az anyag lendülete keresztül tör: ez mindennél kellemesebb. Amennyiben úgy találom Homérosz-Lukánuszomat, mintha örülne annak, hogy határtalannak látszik, bár saját mértékein belül megkötött, képzeletemben a legboldogabbnak kell lennie. Ez által azok, akik nem törődnek a verssel, vagy a rimmel, tudomásul véve ezt tullephetnek rajta, és jó ütemű prózával szórakoztathatják magukat. El kell ismernem - ellenfelem nagy hatással volt ebben reám -, hogy a tragédia jobban összefér a rimtelen blank verssel, kivéve a kórust, és ahol a mondanivaló megkívánja, a párverssel. És elkerülendő fülünk csömörlését a mindig várható és teljesen összecsengő rimektől, néhány episztolámban megpróbáltam egy sorral távolabbra helyezve megváltoztatni a szokásos találkozási helyeket, így szokatlannak akartam próbálni a fületem, másrészt könnyíteni azon az állandó nehezéken, mely valóban egy kissé túlterhelte a verset; bár ezideig nem találtam benne túl sok örömet, a változtatott, vagyis kereszttrim felé most is nagyon vonzódom. Mindamellet az azonos természetű költemények ütemének megváltoztatása sem tetszik nekem, akárcsak az, hogy váratlan nőrímekeket kevernek himnuszokkal, amelynek rendellenes voltára kedves barátom és

földim, Hugh Samford mester figyelmeztett; és én mindig is elkerültem ezt, nincs két efféle párvers a polgárháborúról szóló költeményeimben. Ha tudtam volna, az összes többin is szívesen változtattam volna, megtartván a nőrimeket, mint legalkalmasabbakat, kizárólag a dalocskák számára. De ezekben a dolgokban nem merek határozott állást foglalni - ehhez, vagy ahhoz tartani magam -, mivel valójában nincs is helyes, vagy nem helyes bennük, hiszen állandóan változnak egy bizonytalan vonzódás hevétől vezettetve, s csak az idő az, mely hatalmat ad nekik. Ha a helyességnek és az igazságnak nem kellene másnak lennie, csak aminek elnevezzük, ezerféleképpen beszélhetnénk róla. Látván, hogy ez a kiváló festő, az ember, olyan jól hordja fel a színeket - a festéket saját kezüleg őrli meg -, hogy vissza tud adni minden arnyalatot. Haladásunk és tévedéseink helyrehozásának legnagyobb akadály a az önimádat azonban, amiért minket költőket különleges embereknek tartanak: ezt a legveszedelmesebb és gyógyíthatatlan betegséget - ha egyszer már meggyökeresedett köztudatunkban - csak szellemi orvossággal lehet kúrálni. Multos puto ad sapientiam potuisse pervenire, nisi putassent se parvenisse: és ez a képességeinkről alkotott vélemény oly nagy törést okozott saját ítélőerőnkben, hogy az aligha fog értékeset létrehozni. Caecus amor sui; és bár úgy tűnhet, hogy mindent e nélkül nyilvánvaló, hogy belőle is érzékel egy kicsit. Nincs az a költőcske, aki elismeri, hogy rosszat csinál, bárha áltatja is magát,

azt képzelettel, sorai legalábbis szószakoztatások, és számára ez a legnagyobb gyönyörűség: suffers est quisque sibi
-neque idem unquam

Acque est beatus, ac poema cum scribit

Tam gaudet in se tamque se ipse miratur.

És hogy bizonyítsa ezt, ott találjuk mindenütt, és mindenkinek felolvassa műveit.

Quem vero arripuit, tenet, occiditque legendo.

Éhez az idétlenséghez közel áll a mi kényeskedésünk, amennyiben azáltal, hogy természetellenesen és durván bánunk anyanyelvünkkel, idegen és szokatlan szavak mögé elrejtve, illetve lebélyőzve azt; vagy kitalálunk ilyeneket - mintha verseink ezáltal másfajta, a mindennapos beszédétől eltérő nyelven lennének írva -, megváltoztatjuk a szórendet, új szavakat találunk ki csak az egyediség kedvéért, holott megszokott kifejezéseink - a megfelelő helyeken használva - sokkal érthetőbben fejeznek ki minket, és jobban elszórakoztatnának, mint az antikvitásnak, vagy éppen ujszerűségnek emez ostoba tettetése. Csak csudálkozni tudok némely ember különös bátorságán, hogy holmi idegen szavakat olyan vakmerően, minden helybenhagyás nélkül be mertek vezetni, s hogy ne legyenek olyan különösek mint voltak, szabadon meghonosodott szavaknak nevezték el azokat. De ez csak egy jellemvonása annak az állandó változásnak, amit minden dolgon láthatunk, hiszen semmi sem marad állandó: alá kell vetnünk

magunkat a kor ítéletének, mely néhány éven belül dűlőre
viszi, amiről most feleslegesen vitatkozunk.

/Fordította: Szentistványi Rita
és Szőnyi György Endre/

